

آثار گردشگری در قرآن

معصومه وفائی تابش^۱

چکیده

آثار گردشگری در قرآن کریم یکی از موضوعاتی است که در متون اسلامی به طور غیرمستقیم مورد توجه قرار گرفته است. قرآن به عنوان کتاب مقدس مسلمانان، انسان‌ها را به سیر و سفر در زمین و نگرستن به آثار گذشتگان توصیه می‌کند. این سفرها با هدف تعمق در تاریخ، عبرت‌آموزی از سرنوشت اقوام گذشته و افزایش معرفت و شناخت انسان‌ها از خالق جهان صورت می‌گیرد. آیاتی مانند دعوت به سیر در زمین برای مشاهده عاقبت کسانی که به نافرمانی پرداخته‌اند یا تشویق به دیدن آثار قدرت و حکمت الهی در طبیعت، نشان‌دهنده اهمیت سفر و گردشگری در دیدگاه قرآنی است. بدین ترتیب، گردشگری در قرآن به عنوان ابزاری برای افزایش آگاهی، تجربه‌اندوزی و تقویت باورهای دینی معرفی می‌شود که در نهایت می‌تواند به بهبود اخلاق و رفتار اجتماعی بینجامد. واژگان کلیدی: آثار، سیر، سیاح، گردشگری، قرآن.

مقدمه

قرآن کریم به عنوان منبع اصلی تعلیم اسلامی، دربرگیرنده توصیه‌ها و راهنمایی‌های متعددی درباره زندگی فردی و اجتماعی انسان است. یکی از وجوه کمتر مورد توجه این تعلیم، اهمیت سیر و گردش در زمین و نحوه نگرش به آثار گذشته و طبیعت پیرامون است. اگرچه در نگاه نخست ممکن است گردشگری صرفاً به عنوان ابزاری برای تفریح و سرگرمی تلقی شود، اما در قرآن این فعالیت با اهدافی عمیق‌تر و معنوی‌تر پیوند خورده است. قرآن کریم به طور مکرر انسان‌ها را به سیر در زمین و تأمل در آثار گذشتگان ترغیب می‌کند تا از سرنوشت آنان عبرت بگیرند و نشانه‌های قدرت و حکمت الهی را در محیط اطراف خود مشاهده کنند.

^۱ . طلبه سطح دو مدرسه علمیه نور الهدی ماهدشت

گردشگری به عنوان یک پدیده اجتماعی و اقتصادی در جوامع مختلف به ویژه در سال های اخیر، توجه بسیاری را به خود جلب کرده است. این پدیده فراتر از یک فعالیت تفریحی، به عنوان ابزاری برای تعامل فرهنگی، تبادل اجتماعی و فهم متقابل میان ملت ها تلقی می شود.

در حوزه گردشگری، به ویژه در ارتباط با آثار آن در قرآن و آموزه های اسلامی، کتاب ها و مقالات متعددی منتشر شده اند که هر یک از زوایای خاصی به بحث پرداخته اند.

۱. کتاب "گردشگری و توسعه پایدار"

نویسنده به تحلیل الزامات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی گردشگری می پردازد و تلاش دارد تا نشان دهد که چگونه گردشگری می تواند به یک ابزار مؤثر برای توسعه پایدار تبدیل شود. اگرچه کتاب از یک رویکرد جامع برخوردار است، اما کمبود توجه به ابعاد فرهنگی و مذهبی گردشگری در جوامع اسلامی بارز است.

۲. مقاله "آیات قرآن و فلسفه سفر و گردشگری"

این مقاله به بررسی آیات قرآن کریم که به موضوع سفر و گردشگری پرداخته است، می پردازد. نویسنده تلاش دارد تا اصول ذکر شده در قرآن را با فعالیت های مرتبط با گردشگری مرتبط کند و به تأثیر آموزش های قرآنی در رفتار گردشگران اشاره کند.

در مجموع، هر یک از این آثار به نوبه خود ارزشمندند، اما نیاز به تحقیق و پژوهش های جامع تری در زمینه ارتباط بین گردشگری و آموزه های قرآنی احساس می شود. توجه به ابعاد فرهنگی، معنوی و اجتماعی گردشگری در تحلیل های علمی می تواند به غنای این مباحث افزوده و نتایج مثبت تری برای جوامع مسلمان به ارمغان آورد.

با این حال، هنوز کمبود تحقیقاتی وجود دارد که به صورت جامع و نظام مند به بررسی آثار گردشگری در قرآن بپردازند. تحلیل این نکته که گردشگری چه مفهومی دارد؟ و چه آثار مثبت و منفی برای گردشگری در قرآن ذکر شده است؟ و ارتباط آن با توسعه پایدار فرهنگی و اقتصادی در جوامع اسلامی چیست؟ پاسخ به این سوالات می تواند به توسعه مدل های جدیدی از گردشگری که با تعالیم اسلامی هم خوانی داشته باشد، کمک کند. بنابراین، ضرورت دارد تا با رویکردی نوین، آثار گردشگری در قرآن مورد بررسی قرار گیرد تا از طریق آن، به فهم بهتری از تأثیرات این فعالیت بر فرد و جامعه دست یابیم و راهکارهایی برای بهره برداری از آموزه های دینی در حوزه گردشگری ارائه دهیم.

مفاهیم مرتبط با گردشگری

تعالیم حیات بخش قرآن، گردشگری و سیر و سیاحت را بعنوان عاملی برای رشد و شکوفایی و همچنین عاملی برای تعالی فرد و جامعه اسلامی مورد تأیید و تأکید قرار داده و جنبه های درس آموزی و عبرت اندوزی آن را برجسته تر نموده است. نگاه منابع اسلامی اعم از آیات و روایات به امر سفر و گردشگری همچون سایر مقوله ها، نگاهی منطقی و متعادل و در عین حال تعیین کننده و مؤثر می باشد به طوری که دهها آیه در قرآن و صدها روایت در سنت در این عرصه به راهنمایی مؤمنان نظر داشته و ضمن معرفی انواع سیر و سفر، اهداف آثار و جوانب مختلف

آن را تبیین کرده اند. عنایت قرآن به زندگی دنیا و آخرت و تأکید ویژه بر شناخت و بهره برداری از آیات گوناگون خداوندی، مبانی نگرش قرآنی به گردشگری را تشکیل می‌دهند. قرآن کتابی است جامع و فراگیر که به عنوان منبع بنیادی و اساسی در فهم و دست یابی به احکام شرعی، سخن نخستین را می‌زند. در این قسمت به بررسی مفهوم گردشگری و مفاهیم مرتبط با آن می‌پردازیم.

گردشگری

شناخت و تبیین مفهوم و جایگاه گردشگری نیاز امروز جامعه ما است. گردشگری دارای ماهیتی میان رشته ای است و ارتباط زیادی با دیگر دانشها از جمله اقتصاد، فرهنگ، جغرافیا و فقه... دارد، با توجه به جدید بودن موضوع گردشگری و پراکندگی عناوین مرتبط با آن در ابواب مختلف فقهی قابل بررسی است. گردشگری دو روی یک سکه است که یک روی آن صلح، امنیت، دموکراسی، آزادی پیشرفت فرهنگی، اجتماعی و رونق اقتصادی است؛ و روی دیگر آن ابتذال، فرهنگی، ناامنی گسترش بیماری، فحشا فساد مالی باندهای قاچاق، سرازیر شدن درآمدهای چند میلیارد دلاری به حساب بانکی چند شرکت بین المللی و خود باختگی تعداد بی شماری گردشگر در قبال پیشرفتهای مادی کشورهای پیشرفته است گردش بر وزن ورزش، به معنی گردیدن چرخ زدن و تغییر است.^۲ همچنین گردش را به معنای سیر، حرکت دورانی، دور زدن دانسته اند. گردشگری که ترجمه «توریسم» بوده و عربی آن «سیاحت میباشد عبارت است از مجموعه فعالیت های فرد یا افرادی که به مکانی غیر از مکان عادی زندگی خود مسافرت و حداقل یک شب و حداکثر یک سال در آنجا اقامت کنند می و. هدف از مسافرت آنان نیز گذراندن اوقات فراغت است.

گردشگری فعالیتی چند جانبه بوده و از آنجا که در مراحل مختلف آن از مبداء تا مقصد، خدمات گوناگونی در خواست و عرضه میشود از لحاظ جغرافیایی نیز پیچیده است. علاوه بر این احتمالاً در هر کشور یا منطقه تعداد زیادی مبداء یا مقصد وجود دارد که آنها دارای هر دو خصوصیت حرکت (مبداء) و پذیرش مقصد هستند. برخی نیز گردشگری را در معنای اصطلاحی خود چنین معنا کرده اند که «گردشگری» کارهایی است که فرد در مسافرت و در مکانی خارج از محیط عادی خود انجام میدهد. این مسافرت بیش از یک سال طول نمیکشد و هدف تفریح، تجارت یا فعالیت های دیگر است. بنابراین با توجه به تعاریف فوق و برداشت از واژگان گردشگری در قرآن کریم به این نتیجه می‌رسیم که گردشگری و سفر عبارت است از نقل مکان از جایی به جای دیگر برای تأمین نیازهای مادی و معنوی که از منظر قرآن امری پسندیده و مستحب است بر این اساس گردشگری در قرآن مجموعه مسافرت هایی را در بر می‌گیرد که با اهداف خاصی انجام می‌پذیرد.

^۲ محمدی یگانه، گردشگری از منظر قرآن، ۱۳۹۱، ص ۲.

^۳ - پاپلی یزدی، گردشگری ماهیت و مفاهیم، ص ۹.

^۴ دهخدا علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۴۱، ص ۱۷۵

در قرآن واژه های متعددی ناظر بر گردشگری است که در این میان میتوان واژه سیر را به عنوان واژه کانونی گردشگری دانست در فرهنگهای لغت واژه سیر به معنای راه رفتن و گذشتن و عبور کردن است. این واژه در قرآن به اشکال و هیأت های گوناگون بیان شده است که به طور کلی به دو دسته تقسیم میگردد. گاهی در قالب فرمان و امر میفرماید: « قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ؛ بگو که در زمین سیر کنید پس بنگرید تا عاقبت طوایف پیش از خود که اکثرشان کافر و مشرک بودند چه شد؟» در این آیه شریفه رسول خدا (ص) مأموریت می یابد که به مردم دستور دهد در زمین سیر کنند و سرانجام و آثار باقیمانده اقوام گذشته را ببینند که چگونه خانه هایشان خراب گشته، و آثارشان به جا مانده است.

آنچه که در این بخش به تفصیل از لغت شناسان آورده شد، درباره واژه هایی است که در نگره قرآنی با اسامی خاص، مفهوم نقل مکان و انتقال از جایی به جای دیگر را بیان می دارد و هر یک از این اسامی معانی و مفاهیم مخصوصی را تداعی می کنند. با توجه به کتب لغت و منابع قرآنی در می یابیم که هر یک از واژه های فوق کاربرد خاص خود را داشته و مفهوم ویژه ای را از حرکت و انتقال، تداعی می کند اما به طور کلی آنچه که از مضامین و مفاهیم این کلمات استنباط می شود معنای مشترک آن که همان نقل و انتقال از مکانی به مکان دیگر است اعم از این که مادی باشد یا معنوی، به قصد غربت انجام گیرد یا غیر آن در مسیر جهاد و جنگ باشد یا تفرج. از این رو اغلب این کلمات مترادف یکدیگر به کار میروند و فقط توجه دقیق به معانی و مفاهیم آنان می تواند کاربرد صحیح این کلمات را در جملات مختلف در برداشته باشد.

تعالیم حیات بخش اسلام گردشگری را به مثابه ی عاملی برای رشد و شکوفایی و بلکه تعالی فرد و جامعه ی اسلامی مورد تأیید تأکید قرار داده و جنبه های درس آموزی و عبرت اندوزی آن را و جهانگردی در زبان وحی لازم و ضروری است همهی مخلوقات الهی در سیر و سفر از مکانی به مکان دیگر و از زمانی به زمان، دیگر در جهت کمال حرکت می کنند قرآن که برای هدایت بشر نازل شده است در آیه های بسیاری بر سیر و سفر تأکید داشته و در خطابه های مختلف از انسان دعوت می کند به مسافرت و زمین گردی بپردازند. اسلام دعوت به گردشگری مشروع دارد تا با پیاده کردن این برنامه، فطرت های پاک گرایش به این نوع گردشگری بیابند.^۵

گاهی به صورت استفهام سرزنشی و تحریکی تأکید به گردشگری کرده است و می فرماید: « وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ؛ و ما هیچ کس را پیش از تو به رسالت نفرستادیم جز آنکه رسولان همه (مانند تو) مردانی بودند از اهل شهرهای دنیا که به وحی ما مؤید، شدند اینان) که به انکار رسول به راه کفر و باطل میروند) آیا در روی زمین سیر نکرده اند تا عاقبت حال پیشینیان شان را (که چگونه هلاک شدند) بنگرند؟ و محققا سرای آخرت برای اهل تقوا از حیات دنیا بسیار نیکوتر است، آیا تعقل نمی کنید؟!»^۶

^۵ لس لومسدن، بازار یابی گردشگری، ترجمه محمد ابراهیم گوهریان، ص ۱۶.

^۶ طباطبایی محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۹، ص ۵۴۰.

آیه فوق در صدد تنبه مشرکان بر می آید که منکر نبوت پیامبر هستند و بیان می دارد که در زمین گردش نمی کنند تا بنگرند چگونه بود سر نوشت امتهای پیش از ایشان که ر سولان خود را تکذیب کردند و چگونه خداوند به عذاب استیصال آنان را نابود کرد که از آنها پند گیرند و از دچار شدن به عذابی همانند عذاب ایشان بترسند. با توجه به آیات ذکر شده می توان بیان داشت که سیر در کاربرد قرآنی حرکتی را گویند که همراه با تحقیق و تفکر در عالم هستی صورت گیرد. چنان چه راغب در مفردات ذیل آیه «قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ بِهَ الْمُكَذِّبِينَ؛ بگو در زمین بگردید آن گاه بنگرید که فرجام تکذیب کنندگان چگونه بوده است.» بیان دارد که می آیه تشویقی است بر سیر و سیاحت در زمین با جسم و بدن و نیز گفته شده تشویقی است بر جولان و حرکت فکری و دریافت حالات دگرگون شده اقوام.^۷

سفر

سفر به معنای برداشتن پرده است که به اجسام و اعیان مخصوص می مثل سفر العمامة عن الراس دستار و عمامه از سر برداشت سَفَرُ الرَّجُلُ فهو سافر آن مرد سفر کرد و مسافر است، جمع آن سفر به معنی مسافری است سافر که از باب مفاعله است به اعتبار این است که انسان از مکانی دور شود و بگذرد و مکان هم از او دور شود. مثل آیه: «فَقَالُوا ربنا بعد بينَ أَسْفَارِنَا؛ ولی گفتند پروردگارا میان سفرهای ما دوری بیفکن و بیشتر خروج از محدوده وطن را می گویند.^۸ صل این واژه به معنای کشف و آشکار شدن است یعنی با انتقال از مکانی به مکان دیگر مناطق ناشناخته آشکار و شناخته میشود گویا سفر را از این جهت سفر میخوانند که مسافر برای بیرون شدن از وطن از خانه اش منکشف و ظاهر میشود و مسافرت را از آن جهت سفر گویند که اخلاق مردم در آن آشکار میشود طوری که در غیر آن آشکار نمی شود.^۹ بنابراین سفر به معنای بیرون شدن از جایی و انتقال از مکانی به مکان دیگر است.

سیاحت

یکی دیگر از واژه هایی که در رابطه با گردشگری و جهان گردی در قرآن مطرح شده، واژه سیاحت است. این کلمه با سایر هیأت های آن در چند جای قرآن به چشم می خورد. سیاحت به معنای گردش کردن در شهرها و کشورهای مختلف است و نیز به معنای سیر کردن، گردش، گشتن رفتن در، زمین سیر و سفر از شهری به شهری، رفتن، مسافرت جهان گردی، جهان پیمایی و کیهان نوردی استعمال شده است. سیاحت از ماده سیح به معنای جریان و سیر با مهلت است. سیاحت به معنای رفتن و حرکت کردن در زمین برای عبادت است مقصود از سیاحت در لغت

^۷ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ج ۲، ص ۲۷۶.

^۸ قرشی، علی اکبر قاموس قرآن، ج ۳ ص ۲۷۲.

^۹ فراهیدی، العین، ج ۳، ص ۲۷۳.

منظم برای سفر، مزاح و شوخی در حدی که به گناه نینجامد مشورت و ... قرآن نیز سیر و سیاحت را سبب تعقل و اندیشه و بالا رفتن سطح آگاهی و بینش انسان دانسته؛ یعنی همان عنصری که تردید سنگ بنا و شالوده بی رشد و توسعه زندگی انسان در ابعاد گوناگون، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و ... است و روشن است که یک جامعه ی بسته و بی خبر از دیگر ملتها در هیچ زمینه ای رشد شایسته و بایسته ای ندارد و از تجربه ها و دست آوردهای علمی و فکری و اجتماعی دیگران محروم است. از دیدگاه اسلام، گروههای غیر مسلمانی که براساس پیمانهای دینی و تحت لوای آیین و شرایط اسلام، وارد سرزمین اسلامی میشوند تا زمانی که در کشور اسلامی به سر می برند (چه گردشگر، بازرگان، میهمان و...) از حقوق شهروندی برخوردارند. البته دیدگاه اسلام در رابطه با اتباع بیگانه و طرز تلقی از آن در سطح جهانی حتی در کشورهای اسلامی قابل پذیرش نیست؛ چرا که براساس اندیشه اسلامی تمام مسلمانان امت واحده اسلامی را تشکیل می دهند و در ورود به کشورهای اسلامی محدودیتی نخواهند داشت. در صورتی که این تفکر در عمل جایگاهی ندارد.^{۲۵}

دهم: راهبرد سیاسی

از راهبردهای سیاسی هجرت آن است که جامعه اسلامی با هجرت مسلمانان از مناطقی که دچار سختی و دشوار هستند از هم نپاشد و در مقابل همسایه های خود قدرت آن حفظ شود و پایه های آن محکم و استوار بماند همچنین با هجرت کردن سبب ترس کافران نسبت به جامعه اسلامی می شود و از هجوم و اختلاف بین افراد ان جامعه جلوگیری می شود.

یازدهم: معرفی گردشگاه های مطلوب

مشروع بودن صنعت گردشگری گردشگری حلال، نوعی از گردشگری مذهبی است که تمام فعالیتهای آن از نظر قوانین اسلامی مجاز شمرده می شود بنابر بررسی های سازمان جهانی گردشگری، گردشگری حلال به صورت نوع خاصی از گردشگری مذهبی، منافع کشف نشده بسیار و شانس های تجاری زیادی را به کشورهای مسلمان و بویژه آسیای میانه به لحاظ محصولات متعدد فرهنگی - مذهبی ارائه می کند با این وجود میتوان تعبیر قرآنی سیاحت و گردشگری را «سیروا فی الأرض» دانست که در آیات فراوانی مورد اهتمام و تأکید قرار گرفته است. در این کتاب آسمانی نه تنها سیاحت و گردشگری به سبب آثار و فایده های فراوان آن امری مشروع و مباح شمرده شده بلکه ترک آن دست کم برای گروهی از انسان ها مورد سرزنش و توبیخ قرار گرفته است. البته مشروع و مجاز بودن گردشگری در صورتی است که اسلام و نظام اسلامی و جامعه مسلمان از ترک آن زیان و ضرر نبینند، وگرنه این مسئله رنگ وجوب و لزوم کفایی به خود می گیرد که چه بسا ترک آن موجب نکوهش و سرزنش دینداران است.

^{۲۵} - رحیم پور، علی موسوی سید داوود سیمای جهانگردی، اسلامی نشر محیا، تهران، ۱۳۷۹، ص ۵۹.

این نکته را می توان از باب وجوب حفظ نظام و نیز حرام بودن سلطه کافران بر مؤمنان و نیز برخورداری عزت و عظمت جامعه اسلامی استفاده کرد.

دوازدهم: معرفی گردشگاه های نامطلوب

هر گونه گردشگری و سیاحتی که انسان نتواند در آن اعمال عبادی و وظایف دینی خود را آسوده خاطر انجام دهد، بلکه در انجام آنها دچار مشکل شود را باید مکروه دانست، گرچه سیاحت در خشکی و به هدفی غیر از تجارت باشد. بنابراین سفری که برای فرار از اجرای تکلیف الهی صورت پذیرد و انگیزه آن مخالفت با حکم شرع باشد؛ مانند مسافرت برای روزه نگرفتن در ماه مبارک رمضان را باید از نوع سفرهای مکروه بشمار آورد. سفر برای گناه و مخالفت با دستورهای شرع مقدس اسلام سفر معصیت از نوع گردشگری حرام بشمار می آید. هر سفری که هدف از آن، خوش گذرانی نامشروع لذه فی (محرم)، شرایخواری، قمار بازی و میگساری باشد، یا هر سفری که با ظلم و تجاوز بر مسلمانان همراه باشد و یا سفری که به ایمان و دین فرد ضربه میزند و او را از ادای تکالیف دینی باز میدارد سفر معصیت و حرام میباشد حضرت علی (ع) در این باره می فرماید: «لا یخرج الرجل فی سفر یخاف منه علی دینه و صلاته»^{۲۶} از سوی دیگر اسلام معاشرت و ارتباط دوستانه با آن دسته از کافران که خوی سرکشی و منشی استکباری را بر کفر خود افزوده اند، روا نمیداند و از مسلمانان میخواهد که هیچ گونه پیوندی با آنان نداشته باشند.

نتیجه گیری

آثار گرد شگری در قرآن کریم به عنوان یک منبع سرشار از معانی و درس های حیات بخش، نه تنها بر زندگی فردی افراد تأثیر می گذارد، بلکه بر جوامع نیز اثرات بسیاری دارد. قرآن به سیر و سفر به عنوان یک عمل آموزنده و تجلی قدرت الهی اشاره کرده و انسان ها را به تأمل در آفرینش و عبرت آموزی دعوت کرده است. یکی از نکات کلیدی در اینجا این است که سفر در قرآن به عنوان یک راه برای تقویت ایمان و افزایش معرفت نسبت به خداوند معرفی شده است. از آیات متعدد قرآن، می توان به این نکته پی برد که سیر در زمین و مشاهده آثار قدرت الهی، می تواند به انسان کمک کند تا نسبت به حیات و معنای آن تفکر کند و از زیبایی های آفرینش الهی شگفت زده شود. این نوع سفر می تواند به افراد این امکان را بدهد که به تفکر درباره اهداف زندگی و ارتباط با خالق بپردازند و در نتیجه، به تحول درونی و ارتقاء معنوی دست یابند.

علاوه بر این، قرآن به سفر به عنوان یک وسیله ای برای کسب تجربه، آشنایی با فرهنگ های مختلف و البته زمینه ساز برقراری ارتباطات انسانی نگاه می کند. در دنیای کنونی که ارتباطات فرهنگی و انسانی از اهمیت ویژه ای برخوردار است، آموزه های قرآن می تواند به عنوان الگویی برای ارتقاء همزیستی مسالمت آمیز میان ملل مختلف عمل کند.

^{۲۶} الحر العاملی، محمد بن حسن، تفصیل و سائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، جلد ۱۴، موسسه آل البیت

لاحیاء التراث، بیروت، ۱۴۱۵، ص ۳۴۴

گردشگری در این چارچوب نه تنها فرصتی برای تفریح و لذت‌بری، بلکه فُرَمی برای تبادل فرهنگی و ایجاد ارتباطات انسانی عمیق‌تر است.

از دیگر نتایج مهم گردشگری در قرآن به تعاملات اجتماعی و ایجاد همبستگی می‌پردازد. سفر، انسان‌ها را با یکدیگر مرتبط می‌سازد و فرصت‌هایی برای حضور در جوامع و فرهنگ‌های متنوع فراهم می‌کند. قرآن به این جنبه از زندگی اجتماعی تأکید دارد و آن را به‌عنوان فرصتی برای تقویت روابط انسانی و اجتماعی در نظر می‌گیرد. در واقع، گردشگری می‌تواند به ترویج ارزش‌های انسانی مانند همدلی، احترام و فهم متقابل کمک کند.

لازم به ذکر است که گردشگری نمی‌تواند به‌طور کامل جدا از مسئولیت‌های فردی و اجتماعی باشد. در آموزه‌های قرآنی، ضرورت حفاظت از محیط‌زیست و احترام به قوانین و آداب جوامع دیگر بخشی از سفرهاست. این تعاملات نشان‌دهنده این موضوع است که گردشگران باید با آگاهی و احترام به فرهنگ‌ها و ارزش‌های محلی، نسبت به محیط و جوامع میزبان خود عمل کنند.

در نهایت، بررسی آثار گردشگری در قرآن نشان می‌دهد که این پدیده می‌تواند به‌عنوان یک ابزار مؤثر برای ارتقاء روحیه معنوی، فرهنگ‌سازی و ترویج همزیستی مسالمت‌آمیز مورد استفاده قرار گیرد. بدین ترتیب، پیوند میان آموزه‌های قرآن و گردشگری، نیازمند توجه بیشتر و پژوهش‌های عمیق‌تری است که به‌ویژه در دنیای معاصر می‌تواند در حل چالش‌های اجتماعی و فرهنگی تأثیرگذار باشد. با استفاده از این آموزه‌ها و توجه به ابعاد روحانی و اجتماعی گردشگری، جامعه مسلمانان می‌تواند به توسعه‌ای پایدار و متوازن دست یابد و به‌صورت مؤثری در تحقق اهداف انسانی و دینی خویش گام بردارد.

از طرفی تأکید گردشگری در قرآن دستاوردهای سازنده تربیتی برای سالم‌سازی زندگی فردی و اجتماعی در همه نسل‌ها و زمانها دارد. آثار گردشگری را در دو دسته می‌توان مورد بررسی قرار داد:

دسته نخست آثاری است که برای شخص گردشگر حاصل می‌شود که مهم‌ترین آنها عبارت است از رشد نیروی تفکر، بهره‌مندی از منافع مادی و معنوی امان در دنیا و آخرت، رحمت الهی مشاهده عظمت خداوند است.

دسته دوم آثاری است که بر جامعه پذیرنده گردشگر و برای ذینفعان گردشگر دارد که مهم‌ترین آنها عبارتند از تربیت حفظ ایمان و عقیده باشد. گردشگری در قرآن با اهداف و انگیزه‌های مختلفی صورت پذیرفته که در سه دسته قابل جمع باشد. دسته نخست، انگیزه‌هایی است که به دستور الهی صورت پذیرفته که زمینه اصلاح حال می‌و آینده می‌باشد و عاملی جهت بهبود کیفیت زندگی انسانها تلقی می‌شود. دسته دیگر گردشگری به دستور پیامبران و یا دیگران صورت پذیرفته است و دسته آخر فرد تصمیم‌گیرنده مقصدی را انتخاب کند تا پاسخگویی برای نیازها و تقاضاهایش از سفر باشد.

فهرست منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- حر العاملي، محمد بن حسن تفصيل و سائل الشيعه الى تفصيل مسائل الشريعة، جلد ۱۴، مؤسسه آل البيت لاحياء التراث، بيروت، ۱۴۱۵.
- ۳- عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه، تفسير نور الثقلين، قم: انتشارات اسماعيليان، ج ۳، ۱۴۱۵.

- ۴- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه تهران دار الکتب الإسلامیه، ج ۱۱، ۱۳۷۴.
- ۵- مکارم شیرازی، ناصر پنجاه درس اصول عقائد، قم: انتشارات نسل جوان، ۱۳۸۶.
- ۶- رضایی آدریانی، ابراهیم، فقیهی، عبدالمجید ضرورت استنباط اصول حاکم بر گردشگری» از قرآن، دو فصلنامه تخصصی نورالمصطفی، شماره ۸، ۱۳۹۸.
- ۷- رحیم پور، علی موسوی سید داوود سیمای جهانگردی، اسلامی نشر محیا، تهران، ۱۳۷۹.
- ۸- محمدی یگانه، بهروز و دیگران گردشگری از منظر قرآن اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، ۱۳۹۱
- ۹- پاپلی یزدی محمد، حسین گردشگری ماهیت و مفاهیم چاپ، اول انتشارات سمت تهران، ۱۳۸۵
- ۱۰- دهخدا علی اکبر، لغت نامه دهخدا دانشگاه تهران، تهران، ج ۴۱، ۱۳۸۵
- ۱۱- لس لومسدن بازار یابی، گردشگری ترجمه محمد ابراهیم گوهریان دفتر پژوهشهای فرهنگی تهران چاپ ۱۳۸۰
- ۱۲- طباطبایی محمد، حسین مترجم موسوی همدانی سید محمد باقر ترجمه تفسیر المیزان، دفتر انتشارات اسلامی جامعه ی مدرسین حوزه علمیه قم قم چاپ پنجم، ج ۱۶، ۱۳۷۴
- ۱۳- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، دارالعلم الدار الشامیه، بیروت
- ۱۴- قرشی، علی اکبر قاموس، قرآن دار الکتب الإسلامیه تهران چاپ، ششم
- ۱۵- فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین نشر هجرت قم - ایران
- ۱۶- طبرسی، فضل بن حسن ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن انتشارات فراهانی، تهران، چاپ اول، ج ۱۲، ۱۳۶۰.